

BẢO ĐẢM PHÁP LÝ CHO VIỆC THỰC HIỆN: “DÂN BIẾT, DÂN BÀN, DÂN LÀM, DÂN KIỂM TRA, DÂN GIÁM SÁT, DÂN THỤ HƯỞNG”

MAI THỊ MINH NGỌC*

“Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” là phương châm luôn được Đảng và Nhà nước ta đặc biệt quan tâm. Việc bổ sung “dân giám sát và dân thụ hưởng” là một trong những điểm mới quan trọng của Văn kiện Đại hội XIII của Đảng. Để hiện thực hóa phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”, tất yếu cần phải tiếp tục xây dựng và hoàn thiện các văn bản pháp luật liên quan đến việc thực hiện dân chủ ở cơ sở.
Từ khóa: Phương châm; dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra; dân giám sát, dân thụ hưởng; bảo đảm pháp lý.

“People know, people discuss, people do, people examine” is the motto that has always attracted interest of the Communist Party of Viet Nam and the Government. The addition of “people supervise and people enjoy” is one of the key new points of the Documents of the Thirteenth National Party Congress. In order to actualize the motto “people know, people discuss, people do, people examine, people supervise, people enjoy”, it is necessary to continue to develop and complete the legal documents related to the implementation of grassroots democracy.

Keywords: Motto; people know, people discuss, people do, people examine; people supervise, people enjoy; guarantee the legal bases.

NGÀY NHẬN: 10/6/2022

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 16/7/2022

NGÀY DUYỆT: 15/8/2022

Lần đầu tiên, phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” được Đảng ta chính thức đề cập trong nhiệm kỳ Đại hội lần thứ V. Phương châm này từng bước đã được thể chế hóa và đi vào cuộc sống. Căn cứ vào tình hình thực tiễn và xu thế mở rộng dân chủ trong những năm gần đây, Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng đã bổ sung hai thành tố “dân giám sát, dân thụ hưởng” thành “dân biết,

dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”. Để thực hiện tốt, có hiệu quả, tất yếu cần cơ sở pháp lý bảo đảm cho phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” - đây là yêu cầu cấp thiết trong bối cảnh hiện nay.

* ThS, Viện Nhà nước và Pháp luật - Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

1. Phương châm: “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” theo tinh thần Đại hội XIII của Đảng

Ngày 28/11/1984, Ban Bí thư Trung ương Đảng (khóa V) đã ban hành Chỉ thị số 53-CT/TW “Về tăng cường công tác quần chúng của Đảng”, trong đó nhấn mạnh: phải thực hiện tốt khẩu hiệu dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra trong sản xuất, phân phối và trong công tác quan hệ trực tiếp đến quần chúng. Đây là lần đầu tiên Đảng ta chính thức đề ra và trở thành một chủ trương lớn, một phương châm hành động cụ thể.

Tại Đại hội VI (tháng 12/1986), Đảng đã đề ra cơ chế Đảng lãnh đạo, Nhân dân làm chủ, Nhà nước quản lý; đồng thời, nêu quan điểm dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra là nền nếp hàng ngày của xã hội mới. Điều này cho thấy, nhận thức của Đảng ta về bản chất, vị trí, vai trò của dân chủ và phát huy dân chủ ở cơ sở (DCOCS) ngày càng đầy đủ và sâu sắc hơn. Để đưa quan điểm này vào thực tế cuộc sống, ngày 18/02/1998, Bộ Chính trị (khóa VIII) đã ban hành Chỉ thị số 30-CT/TW về xây dựng và thực hiện quy chế DCOCS, đây là lần đầu tiên Đảng ta có một văn bản riêng về vấn đề này, trong đó nhấn mạnh: “Khâu quan trọng và cấp bách trước mắt là phát huy quyền làm chủ của Nhân dân ở cơ sở, là nơi trực tiếp thực hiện mọi chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, là nơi cần thực hiện quyền dân chủ của nhân dân một cách trực tiếp và rộng rãi nhất”¹. Nội dung chính của Chỉ thị số 30-CT/TW xoay quanh 4 khâu: “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”.

Ngày 28/3/2002, Ban Bí thư Trung ương Đảng (khóa IX) đã ban hành Chỉ thị số 10-CT/TW về tiếp tục đẩy mạnh việc xây dựng và thực hiện Quy chế DCOCS, nội dung căn bản theo phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”. Tiếp theo, ngày 04/3/2010, Ban Bí thư Trung ương Đảng

(khóa X) đã ban hành Kết luận số 65-KL/TW về tiếp tục thực hiện Chỉ thị số 30-CT/TW của Bộ Chính trị. Đến ngày 03/6/2013, Bộ Chính trị (khóa XI) ban hành Nghị quyết số 25-NQ/TW về tăng cường và đổi mới sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác dân vận trong tình hình mới liên quan đến nhiều nội dung thực hiện DCOCS. Bộ Chính trị có Kết luận số 120-KL/TW ngày 07/01/2016 về tiếp tục đẩy mạnh, nâng cao chất lượng, hiệu quả việc xây dựng và thực hiện Quy chế DCOCS.

Trong Nghị quyết Đại hội XII của Đảng đã chỉ rõ: “Tiếp tục phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa, bảo đảm tất cả quyền lực nhà nước thuộc về Nhân dân. Mọi đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước đều xuất phát từ nguyện vọng, quyền và lợi ích chính đáng của Nhân dân, được nhân dân tham gia ý kiến”², đồng thời, “Thể chế hóa và thực hiện tốt phương châm: dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”³. Tiếp tục phát huy quyền dân chủ của Nhân dân từ các kỳ đại hội trước, Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng đã căn cứ vào tình hình thực tiễn và xu thế mở rộng dân chủ bổ sung “dân giám sát, dân thụ hưởng” thành “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”⁴.

So với Đại hội XII, Báo cáo Chính trị tại Đại hội XIII của Đảng xác định rõ hơn nhiệm vụ, giải pháp phát huy dân chủ, đó là: “Tiếp tục cụ thể hóa, hoàn thiện thể chế thực hành dân chủ theo tinh thần Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (bổ sung, phát triển năm 2011) và *Hiến pháp* năm 2013, bảo đảm tất cả quyền lực nhà nước thuộc về Nhân dân. Thực hiện đúng đắn, hiệu quả dân chủ trực tiếp, dân chủ đại diện, đặc biệt là dân chủ ở cơ sở. Thực hiện tốt, có hiệu quả trên thực tế phương châm: Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”⁵. Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng

đã đặt ra mục tiêu “dân giám sát và dân thụ hưởng”. Điều đó cho thấy, Đảng ta đã phát huy tinh thần lấy dân làm gốc với sự chuyển tiếp tư duy từ “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” tới “dân giám sát, dân thụ hưởng”. Chứng tỏ, Đảng luôn chú trọng đặt quyền lợi của người dân vào trung tâm các quyết sách, đường lối của Đảng với mục đích cuối cùng là người dân được thụ hưởng thành quả.

Như vậy, kể từ khi ban hành Chỉ thị số 53-CT/TW “Về tăng cường công tác quần chúng của Đảng”, tiếp theo là chủ trương “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” được đề ra, đến Đại hội Đảng lần thứ XIII với phương châm: “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”, đã cho thấy chặng đường 37 năm với 9 nhiệm kỳ đại hội, Đảng ta luôn quan tâm đặc biệt, chủ trương nhất quán, chỉ đạo xây dựng và hoàn thiện thể chế đối với việc bảo đảm dân chủ cơ sở, bảo đảm quyền làm chủ thực sự của Nhân dân.

Phương châm “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” được Đại hội XIII của Đảng xác định không chỉ là sự tổng kết thực tiễn sâu sắc, mà còn thể hiện bước tiến mới trong phát huy vai trò làm chủ của Nhân dân. Mọi công việc, mọi vấn đề quan trọng liên quan đến đời sống xã hội, người dân đều được biết, được bàn, được làm, được kiểm tra, được giám sát và chính họ là người được thụ hưởng.

2. Bảo đảm pháp lý cho việc thực hiện phương châm: “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”

Kể từ khi ban hành Chỉ thị số 53-CT/TW, việc thực hiện dân chủ ở cơ sở đã đạt được nhiều kết quả tích cực. Sau đó đến Chỉ thị số 30-CT/TW đã được triển khai sâu rộng, từng bước vững chắc và thực sự đi vào cuộc sống đạt kết quả khá toàn diện. Dân chủ trực tiếp ở cơ sở được mở rộng, Nhân dân được bàn và

quyết định những công việc quan trọng, thiết thực, gắn liền với lợi ích của mình; quyền và lợi ích hợp pháp của Nhân dân được bảo vệ. Phương châm: “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” từng bước đã được thể chế hóa và đi vào cuộc sống⁶. Thực hiện chủ trương này, từ đó đến nay, Nhà nước đã ban hành, nhiều lần sửa đổi, bổ sung các nghị định và pháp lệnh thực hiện DCOCS. Phương châm: “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” đã có cơ chế quy định cụ thể, dân được biết, bàn những gì? Biết, bàn như thế nào? dân được làm ra sao? Và dân được kiểm tra ai, kiểm tra gì, kiểm tra ở đâu? Từ đó, phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” đi vào thực tế, tạo không khí dân chủ, cởi mở hơn trong từng loại hình cơ quan, đơn vị cơ sở, quyền dân chủ của người dân được tôn trọng, mở rộng...

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đã đạt được, việc thực hiện phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” đang tồn tại một số hạn chế nhất định. Có nơi vẫn còn tình trạng dân chủ hình thức. Nội dung Nhân dân bàn và quyết định còn hạn hẹp, chưa đáp ứng yêu cầu và sự kỳ vọng của Nhân dân cũng như tinh thần mở rộng dân chủ trực tiếp tại các nghị quyết của Đảng và *Hiến pháp* năm 2013. Hình thức giám sát, kiểm tra thực hiện dân chủ ở cơ quan, đơn vị còn bất cập. Tình trạng lợi dụng dân chủ, gây mất đoàn kết, chia rẽ nội bộ vẫn xuất hiện. Việc thực hiện Quy chế DCOCS chưa đồng đều ở các khu vực, loại hình cơ sở. Một số văn bản pháp luật liên quan đến DCOCS còn chậm được xây dựng và hoàn thiện. Dân chủ chưa thực sự đi đôi với giữ gìn trật tự, kỷ cương...

Hiện nay, các nội dung chủ yếu về thực hiện DCOCS cơ bản được điều chỉnh tại các văn bản gồm: (1) Pháp lệnh số 34/2007/PL-UBTVQH11 ngày 20/4/2007 về việc thực hiện dân chủ ở xã, phường, thị trấn; (2) Nghị định số 04/2015/NĐ-CP ngày 09/01/2015

của Chính phủ về thực hiện dân chủ trong hoạt động của cơ quan hành chính nhà nước và đơn vị sự nghiệp công lập; (3) Nghị định số 145/2020/NĐ-CP ngày 14/12/2020 của Chính phủ quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của *Bộ luật Lao động*. Song, cơ chế “Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, Nhân dân làm chủ”, trong đó Nhân dân làm chủ - thực hiện “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” chưa được thể chế hóa một cách cụ thể, đầy đủ, đồng bộ trong hệ thống pháp luật.

Việc thể chế hóa chủ trương, quan điểm Đại hội XIII của Đảng, xác định một trong những định hướng phát triển đất nước giai đoạn 2021 - 2030 là “thực hành và phát huy rộng rãi dân chủ xã hội chủ nghĩa, quyền làm chủ và vai trò tự quản của Nhân dân”⁷, thực hiện tốt, có hiệu quả phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”, đồng thời, cụ thể hóa *Hiến pháp* năm 2013, bảo đảm sự thống nhất, đồng bộ của hệ thống pháp luật DCOCS là vô cùng cần thiết trước những yêu cầu của hội nhập và đổi mới mạnh mẽ các lĩnh vực của đời sống xã hội. Để hiện thực hóa phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”, tất yếu cần phải tiếp tục xây dựng và hoàn thiện pháp luật DCOCS và một số thiết chế liên quan đến việc thực hiện DCOCS.

(1) Sớm ban hành luật về DCOCS.

Cần ban hành luật về DCOCS trên cơ sở hợp nhất các văn bản pháp luật về thực hành dân chủ cơ sở hiện nay, như *Pháp lệnh thực hiện dân chủ ở xã, phường, thị trấn*. Pháp luật DCOCS phải hoàn thiện theo hướng tăng cường hình thức thực hiện dân chủ trực tiếp tại cấp cơ sở như: tăng số lượng các công việc mà cấp chính quyền cơ sở phải thông tin, thảo luận, tiếp thu các ý kiến,

nguyện vọng của Nhân dân, đồng thời nâng cao hiệu lực pháp lý của việc tiếp thu ý kiến của Nhân dân đóng góp, nâng cao vai trò giám sát của Nhân dân đối với các cơ quan dân bầu, dân cử ở các địa phương, cũng như các cơ quan đại diện ở địa phương do Nhân dân, hoặc Hội đồng nhân dân bầu ra.

Cần xây dựng các quy định tại *Luật về DCOCS* theo hướng: trước hết, các quy định tại *Luật về DCOCS* phải phù hợp với quy định của *Hiến pháp* năm 2013. Mở rộng phạm vi nội dung phải công khai cho phù hợp với quy định của *Luật Tiếp cận thông tin* (Điều 17) và các luật chuyên ngành.

Quy định về hình thức công khai thông tin phù hợp với sự phát triển của khoa học công nghệ, tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin và lộ trình xây dựng chính quyền điện tử, chính quyền số. Quy định rõ các vấn đề liên quan đến quyền, lợi ích của người dân cần được công khai, cung cấp thông tin kịp thời bằng các phương thức khác nhau để người dân được biết, được kiểm tra, được bàn. Đồng thời, những nội dung cấm công khai, cấm cung cấp thông tin thuộc bí mật nhà nước, bí mật quốc gia, liên quan đến an toàn, an ninh, chủ quyền quốc gia cũng phải được quy định rõ. Hình thức công khai thông tin phù hợp tại Điều 11 *Luật Phòng, chống tham nhũng* quy định 8 hình thức công khai. Phạm vi nội dung được Nhân dân bàn và quyết định cần mở rộng, đáp ứng yêu cầu và sự kỳ vọng của Nhân dân cũng như tinh thần mở rộng dân chủ trực tiếp tại các nghị quyết của Đảng và *Hiến pháp* năm 2013.

Cần có quy định pháp lý cụ thể bảo đảm cho phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” mà Đại hội XIII của Đảng xác định. Trong đó, người dân phải được thông tin đầy đủ, đa chiều, có quyền được đòi hỏi, được cung cấp thông tin mọi mặt (trừ những vấn đề bí mật quốc gia). Thực hiện tốt “quyền

được biết” của người dân, là cơ sở để thực hiện “quyền được bàn”, có biết thì bàn mới có căn cứ. Tuy nhiên, nếu chỉ “dân biết, dân bàn, dân làm” thì chưa thể hiện đầy đủ tinh thần dân chủ mà các cơ quan chức năng phải tạo mọi điều kiện để người dân được kiểm tra, được giám sát các chủ trương, biện pháp quy hoạch phát triển kinh tế - xã hội ở địa phương.

Nếu chỉ dừng lại ở “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát” thì chưa đủ, bởi cái đích cuối cùng và cũng là thước đo hiệu quả của mọi chủ trương, quyết sách của Đảng, Nhà nước là phải thể hiện ở những thành quả mà Nhân dân được thụ hưởng. Như vậy, mọi công việc, mọi vấn đề quan trọng liên quan đến đời sống xã hội người dân đều được biết, được bàn, được làm, được kiểm tra, được giám sát và chính họ là người được thụ hưởng. Cần phải có chế tài cụ thể để bảo đảm điều kiện thực thi “dân giám sát, dân thụ hưởng”.

Quy định rõ trách nhiệm cá nhân, trách nhiệm của người đứng đầu trong việc thực hiện DCOCS. Theo đó, khi thực hiện không đúng quy định của pháp luật về DCOCS, có sai phạm, để xảy ra sai phạm thì người đứng đầu phải chịu trách nhiệm cá nhân trước pháp luật, trước Nhân dân về những sai phạm của mình, đồng thời quy định về chế độ khen thưởng xứng đáng đối với cá nhân có thành tích tốt trong việc thực hiện DCOCS.

(2) Hoàn thiện một số thiết chế liên quan đến việc thực hiện DCOCS, phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”.

Nhà nước sớm ban hành luật về giám sát và phản biện xã hội để tạo cơ sở pháp lý cho Nhân dân thực hiện quyền được bàn và quyền được kiểm tra, giám sát. Trên thực tế, “dân bàn” chủ yếu dừng lại ở những vấn đề liên quan trực tiếp đến người dân ở cơ sở.

Người dân mới chỉ có thể kiểm tra, giám sát những dự án, chương trình đầu tư có huy động sự đóng góp của người dân trên chính địa bàn cơ sở họ cư trú. Nhiều chương trình, dự án có vốn đầu tư của nước ngoài hoặc của cấp trên triển khai ở địa phương nhưng người dân ở địa phương, khu dân cư đó không được biết nên không thể thực hiện được quyền kiểm tra, giám sát. Do đó, việc sớm ban hành *Luật Giám sát và phản biện xã hội* là yêu cầu khách quan. Việc xây dựng cần dựa trên cơ sở Chương V: Về hoạt động giám sát; Chương VI: Về hoạt động phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam trong *Luật Mặt trận Tổ quốc Việt Nam* năm 2015.

Nhà nước cần tiếp tục hoàn thiện *Luật Tiếp cận thông tin* theo hướng tăng cường công khai thông tin để dân được biết. Đây là cơ sở pháp lý cho việc thực hành công khai, minh bạch thông tin và trách nhiệm giải trình trong hoạt động của các cơ quan nhà nước (trừ những nội dung thuộc bí mật quốc gia liên quan đến an ninh, quốc phòng, chính trị nội bộ), bảo đảm quyền được biết của Nhân dân, nhất là trong các việc quản lý, sử dụng các quỹ, các khoản đầu tư, tài trợ, huy động nhân dân đóng góp; đối tượng, mức thu các loại phí; vấn đề quy hoạch các khu công nghiệp, sử dụng đất, tái định cư, giải phóng mặt bằng...

Hoàn thiện pháp luật về dân chủ trực tiếp góp phần bảo đảm cho “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” được thực hiện trên thực tế. *Hiến pháp* năm 2013 quy định “Nhà nước tạo điều kiện để công dân tham gia quản lý nhà nước và xã hội; công khai, minh bạch trong việc tiếp nhận, phản hồi ý kiến, kiến nghị của công dân” (Điều 28). Vì vậy, để thực hiện tốt hình thức dân chủ trực tiếp, Nhà nước cần tiếp tục hoàn thiện *Luật Khiếu nại, Luật Tố cáo, Luật Phòng, chống tham nhũng, Luật Thanh tra*... Với quyền khiếu

nại, tố cáo, việc cung cấp đầy đủ, chính xác các thông tin không chỉ có tác dụng để công dân thực hiện quyền mà có thể lại làm giảm thiểu khiếu nại, tố cáo không có căn cứ. Nhà nước cần tiếp tục hoàn thiện pháp luật về hoạt động thanh tra nhân dân theo hướng thực chất, thực quyền, tăng quyền hạn, trách nhiệm cho ban thanh tra nhân dân. Kiện toàn về tổ chức và hoạt động của ban giám sát đầu tư công theo hướng trở thành một thiết chế dân chủ trực tiếp. Tăng cường công khai, minh bạch, nâng cao trách nhiệm giải trình trong *Luật Phòng, chống tham nhũng*. Đây là cơ sở pháp lý góp phần bảo đảm cho “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” được thực hiện trên thực tế.

Cần quy định đồng bộ, thống nhất trong việc thực hiện pháp luật về dân chủ trong cơ quan, đơn vị sự nghiệp công lập. Bảo đảm tính bao quát hơn trong quy định đối tượng thực hiện pháp luật về dân chủ ở cơ quan hành chính và đơn vị sự nghiệp công lập. Bổ sung các chế tài phê bình, kỷ luật đối với những cơ quan, đơn vị chưa thực hiện tốt, cần gắn kết quả đánh giá, xếp loại và thực hiện công tác cán bộ của người đứng đầu cơ quan, đơn vị với kết quả thực hiện dân chủ tại cơ quan, đơn vị. Quy định hình thức giám sát, kiểm tra thông qua hoạt động lấy phiếu tín nhiệm, bỏ phiếu tín nhiệm đối với người đứng đầu cơ quan, đơn vị.

Pháp luật cần quy định cụ thể các biện pháp bảo đảm thực hiện dân chủ tại doanh nghiệp và trách nhiệm của cơ quan quản lý nhà nước trong việc theo dõi, giám sát, kiểm tra và báo cáo kết quả thực hiện dân chủ tại doanh nghiệp. Phát huy mạnh mẽ các quyền được quyết định, quyền được kiểm tra, giám sát của người lao động. Việc tham gia ý kiến của người lao động vào các quy định, quy chế có liên quan trực tiếp đến quyền lợi của mình cần được chủ động...

3. Kết luận

Với chặng đường 37 năm, 9 nhiệm kỳ Đại hội Đảng, kể từ khi Ban Bí thư Trung ương Đảng (khóa V) ban hành Chỉ thị số 53-CT/TW “Về tăng cường công tác quần chúng của Đảng”, tiếp theo là chủ trương “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” được đề ra, đến Đại hội Đảng lần thứ XIII bổ sung hai thành tố mới “dân giám sát, dân thụ hưởng”, thành phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”, đã cho thấy, Đảng ta luôn quan tâm đặc biệt tới DCOCS, bảo đảm quyền làm chủ thực sự của Nhân dân, mục tiêu cuối cùng là những thành quả mà Nhân dân được thụ hưởng. Để hiện thực hóa phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”, tất yếu cần phải tiếp tục xây dựng và hoàn thiện pháp luật về DCOCS và một số thiết chế liên quan đến việc thực hiện DCOCS theo tinh thần *Hiến pháp* năm 2013 nhằm bảo đảm pháp lý cho người dân thực hiện quyền làm chủ của mình. Mọi công việc, mọi vấn đề quan trọng liên quan đến đời sống xã hội, người dân đều được biết, được bàn, được làm, được kiểm tra, được giám sát và chính họ là người được thụ hưởng □

Chú thích:

1. Ban Dân vận Trung ương Đảng. *Một số văn kiện của Đảng về công tác dân vận thời kỳ đổi mới (1986 - 2011)*. H. NXB Lao động, 2011, tr. 157.
- 2, 3. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*. H. NXB Chính trị quốc gia, 2016, tr. 169, 170.
- 4, 5. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 172, 173.
6. Quán triệt chủ trương “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” theo tinh thần Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng. <https://noichinh>, ngày 07/7/2021.
7. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng. Tập II*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 332.